

CHUST TARIXIGA BIR NAZAR

*Namangan viloyat tarixi va madaniyati
davlat muzeyi ilmiy xodimi: Xilola Yuldasheva.*

Hamisha ko'hna va navqiron Chust tumani 3 ming yildan ziyodroq tarixga ega. Chust tumani (qadimiy nomi Tuss) Chust-Olmos-Varzik tog' oldi tekisligida yastangan bo'lib, uning markazi Chust shahri hisoblanadi. Hozirda Chust tumanida 70 ta Mahalla fuqarolar yig'ini bo'lib, ularning 20 tasi Chust shahrida, qolgan 50 tasi 11 ta qishloq fuqarolar yig'ini xududida joylashgan.

Umumiy yer maydoni 916.7 kv km. Jami axoli soni 217 948 taga yetdi. O'zbekiston Respublikasi Mustaqilligining yigirma yillik bayramiga tumanda katta tuxfalar hozirlanmoqda. Buvanamozor ziyoratgohini muqaddas qadamjoldardan biri sifatida obodonlashtirish maqsadida 415 tupdan ortiqroq dub, yapon saforasi, kashtan kabi manzarali daraxtlar utkazildi. Shahardagi Namangan, Fayozov ko'chalariga tungi yoritkich chiroqlarn urnatildi. Chustning milliy iftixori bulgan Chust duppilari savdosi uchun xunarmand ayollariga qulaylik yaratish maqsadida 200 kv metr joyga usti yopilgan milliy xunarmandchilik rastalari qurildi. Tumanda 27 ta qishloq va shahar vrachlik punktlari ishlab turibdiki, barchasi zamonaviy tibbiyot uskunalari bilan jixozlangan. Mustaqillik yillarida bir nechta yangi kasb-xunar kollejlari barpo etildi. Jumladan, 1050 o'rinli pedagogika va servis kolleji, 615 o'rinli Olmos iqtisodiyot kolleji, 720 o'rinli Baymoq agroiqtisodiyot kolleji, 650 o'rinli ijtimoiy iqtisodiyot

Varzik kolleji, G'ova qishlog'ida Chust sport kolleji, NamMPI qoshidagq 2-sonli akademik litsey bugun komil farzandlar tarbiyalash yo'lida faoliyat olib bormoqda. Ikkita "Xalq" unvoniga ega "Chust taronalari" dastasi va "Chust dorbozlari" jamoasi, 12 ta estrada va folklor yunalishidagi badiiy xavaskorlik jamoalari faoliyati izchil yo'lga qo'yilgan. Yoshlarning siyosiy faolligi va xushyorligini oshirishga, ularda mafkuraviy immunitetni xosil qilishga, terrorizm va ekstremizmning mamlakatimmiz tinchligi va xavfsizligiga, xalqimiz xayotiga solayotgan taxdidini yoshlar o'rtasida keng targ'ib etishga aloxida e'tibor bermoqda. Chust madaniyati-koh Fargona vodiysiga dehqonchilik madaniyati. Unumdor yer shaklida suv boyi ozlashtirilishiga malum bir viloyat yoki fermerlar guruhi qarab. Chust madaniyati, yodgorliklari, asosan, Fargona vodiysining shim.Sharqiy tumanida sodir, ularning hozirgi soni 80 dan ortiq. Bu madaniyat taalluqli 1yodgorlik 1950 by m. e. va V. i. sprishevskiyalar chust masalan toshkentlik voronets hozirgi shahar yaqinidan topilgan. Keyin madaniyat nomi. 1953-61 V. i. arxeologik tekshirish ishlarini deb, biz muntazam sprishevskiy chust madaniyatini amalga oshirdik. Keyingi chust madaniyat organilishida olimlar Yu SanktPeterburglik.A. Buyuk xizmatlar Zadneprovskiyning qalin. Chust madaniyatining ayrimlari yodgorlikda mudofaa inshootlarini organib chiqqan. Andizhan viloyati, Izboskan tumani vodiyning markazida birinchi shahar va oz mehribon Dalvarzin arxeologik dalillar edi. Chust hozirgi kunda madaniyatning 3 xil yashash joylari qazilgan: 1) chaylalarga, xuddi yengil uylar kabi, 2) yertolalar, 3) gishtpaxsadan uylar yasagan. Chust madaniyatining egasi, asosan, ilk sugorma dehqonchilik, chorvachilik, metallga ishlov berish, jez, kulolchilik, tuqima bilan shugullanadiganlar hashamatli, ovchilik, baliqchilik xujalik amalida ham muhim rol uynaydi. Shunday qilib, arxeologik qazish paytida topilgan qoldiqlar jez pichoq, tosh va metall bosishga ishlov berishda ishlatiladigan ayvon, suyak va sopol idishlardan yasalgan taroqsimon bunday tuqimachilikda guvoxlik minglab qurilmalarga ega. Uyrozgor mahsulotlari, ayniqsa, sopol idishlar alohida naqshindor. Naqshlar bilan idish yuzasiga berilgan qora, jigarrang boyoqish asosan geometrik shakllardir. Tasvir bazi hollarda hayvon, echki ham sodir boladi. Marhumlar aholisining chust madaniyati uy eshigida va yashash uchun ozlar joylariga tik holda dafn etilgan. Qabriston alohida ajratilgan aylandi. Kopchilik marhum fard bilan birga edi va maydonni gujanak tarafsiz qilishardi. Faqat kallasi xalq va alohida bolgan suyakning Dalvarzintepa, ikkilamchi komilga qayd etilgan

Eng yaxshi pichoqlar O‘zbekistonning ikkita qadimiy shaharlari – Chust (Namangan viloyati) va Shaxrixon (Andijon viloyati)da tayyorlanadi. Chust va Shaxrixon pichoqlari afsonaviy hisoblanib, ularning pishiqligi va go‘zalligi haqida afsonalar yuradi, pichoqlar nafaqat O‘zbekistonda, balki butun dunyoda kolleksionerlar va oshpazlar tomonidan yuqori baholanadi. Chust pichog‘ining tarixi miloddan avvalgi VIII asrdan boshlanadi. O‘sha olis davrlardayoq hunarmandlar Chustda pichoq va do‘ppilar tayyorlashni boshladilar. XV asrga qadar pichoqlar faqat shu shaharda yasalgan, shuning uchun butun dunyo ular haqida biladi. Chust ushbu hunarmandlikning beshigi hisoblanib, pichoqni yasash sirlari bir necha asrlar davomida o‘zgarmasdan, avloddan-avlodga o‘tib kelmoqda. Odatda, ustalar pichoq tig‘ini o‘tkirlashtirib, uni mukammal qilishga katta e‘tibor berishadi. Jarayon ko‘p mehnatni talab etadi. Shaklsiz metall bo‘lagi jarangdor po‘latga aylanguniga qadar usta bir nechta amallarni mahorat bilan bajarilishi lozim bo‘ladi. Pichoqning tig‘ida har doim Chust shahrini eslatib turuvchi sifat muhri qo‘yiladi. Usta puxtalik bilan materialni tanlab, tashqi ko‘rinishi loyihasini o‘ylab, pichoq tutqichini alohida yondashuv tayyorlaydi. Pichoq tutqichi haqiqiy buqaning shoxidan, fil yoki kiyik suyagidan tayyorlanishi, kumush yoki rangli qimmatbaho toshlar bilan bezatilishi,

rasm, turli xil lavhalar va bezaklarga ega bo'lishi mumkin. O'zbekistonda nihoyatda chiroyli va ko'rkam pichoqni "Guldor pichok" deb atashadi. Shahrixon pichoblari ham butun dunyoda tanilgan va yuqori baholanadi. Shaharda pichoq yasash bo'yicha butun oilaviy sulolalar ishlaydi, ularni bu yerda "pichokchi" deb atashadi. Ko'plab ochiq ustaxonalar mavjud bo'lib, ularda har kim o'z ko'zi bilan pichoq yasash jarayonini ko'rishi va o'zi uchun eng mosini tanlashi mumkin. Shu yerdan pichoqlar butun O'zbekiston bo'ylab olib ketiladi va yuqori sifatli mahsulot sifatida sotiladi. Bunday pichoqni vijdonan parvarishlash kerak. Uni g'ilofda saqlash, butunlay quriguncha artish va faqat professionallarga berish lozim, chunki o'zbek xalqi uchun pichoqlar, masalan, uyni himoya qiluvchi tumor, milliy madaniyatning tarkibiy qismi hisoblanadi. Eng yaxshi pichoqlar O'zbekistonning ikkita qadimiy shaharlari – Chust (Namangan viloyati) va Shahrixon (Andijon viloyati)da tayyorlanadi. Chust va Shahrixon pichoblari afsonaviy hisoblanib, ularning pishiqligi va go'zalligi haqida afsonalar yuradi, pichoqlar nafaqat O'zbekistonda, balki butun dunyoda kolleksionerlar va oshpazlar tomonidan yuqori baholanadi. Chust pichog'ining tarixi miloddan avvalgi VIII asrdan boshlanadi. O'sha olis davrlardayoq hunarmandlar Chustda pichoq va do'ppilar tayyorlashni boshladilar. XV asrga qadar pichoqlar faqat shu shaharda yasalgan, shuning uchun butun dunyo ular haqida biladi. Chust ushbu hunarmandlikning beshigi hisoblanib, pichoqni yasash sirlari bir necha asrlar davomida o'zgarib, avloddan-avlodga o'tib kelmoqda. Odatda, ustalar pichoq tig'ini o'tkirlashtirib, uni mukammal qilishga katta e'tibor berishadi. Jarayon ko'p mehnatni talab etadi. Shaklsiz metall bo'lagi jarangdor po'latga aylanganiga qadar usta bir nechta amallarni mahorat bilan bajarilishi lozim bo'ladi. Pichoqning tig'ida har doim Chust shahrini eslatib turuvchi sifati muhri qo'yiladi. Usta puxtalik bilan materialni tanlab, tashqi ko'rinishi loyihalasini o'ylab, pichoq tutqichini alohida yondashuv tayyorlaydi. Pichoq tutqichi haqiqiy buqaning shoxidan, fil yoki kiyik suyagidan tayyorlanishi, kumush yoki rangli qimmatbaho toshlar bilan bezatilishi, rasm, turli xil lavhalar va bezaklarga ega bo'lishi mumkin. O'zbekistonda nihoyatda chiroyli va ko'rkam pichoqni "Guldor pichok" deb atashadi. Shahrixon pichoblari ham butun dunyoda tanilgan va yuqori baholanadi. Shaharda pichoq yasash bo'yicha butun oilaviy sulolalar ishlaydi, ularni bu yerda "pichokchi" deb atashadi. Ko'plab ochiq ustaxonalar mavjud bo'lib, ularda har kim o'z ko'zi bilan pichoq yasash jarayonini ko'rishi va o'zi uchun eng mosini tanlashi mumkin. Shu yerdan pichoqlar butun O'zbekiston bo'ylab olib ketiladi va yuqori sifatli mahsulot sifatida sotiladi.

Bunday pichoqni vijdonan parvarishlash kerak. Uni g'ilofda saqlash, butunlay quriguncha artish va faqat professionallarga berish lozim, chunki o'zbek xalqi uchun pichoqlar, masalan, uyni himoya qiluvchi tumor, milliy madaniyatning tarkibiy qismi hisoblanadi. Chust milliy pichog'lari ko'xna va qadimiy bo'lib, chust pichog'lari qo'l mehnati bilan tayyorlanganligi sababli dunyoning barcha mamlakatlarida xaridorgir

maxsulot xisoblanadi. Pichog'larning asosan qadimiy shakillaridan bizgacha yetib kelgani bu: qozoqcha, qayqi, tolbargi, payvandli, qo'shxovuz, va yana bir kancha turlari mavjud. Bularning hozirgi kunda shakillangan nusxasi bu: shox sop, yorma sop, suqma sop, qalai sar, mis sarbasta, sadafli, chilmexa, suyaksop, sadafsop, kabi turlari shular jumlasidandir. Tig' tomonini esa kattik kora va ok pulatdan aboyma egov klapan risor bayza prujina va bir kancha metallardan yasaladi. Pichoq – bu O'zbekistondagi buyumni yo biron narsani kesuvchi moslamaning an'anaviy nomidir. Qo'lda yasalgan yoki alohida ilhom bilan tayyorlangan ajoyib sifatli tig' va dastaga ega pichoqning o'ziga xos xususiyatlari bor. Eng yaxshi pichoqlar O'zbekistonning ikkita qadimiy shaharlari – Chust (Namangan viloyati) va Shaxrixon (Andijon viloyati)da tayyorlanadi. Chust va Shaxrixon pichoqlari afsonaviy hisoblanib, ularning pishiqligi va go'zalligi haqida afsonalar yuradi, pichoqlar nafaqat O'zbekistonda, balki butun dunyoda kolleksionerlar va oshpazlar tomonidan yuqori baholanadi. Chust pichog'ining tarixi miloddan avvalgi VIII asrdan boshlanadi. O'sha olis davrlardayoq hunarmandlar Chustda pichoq va do'ppilar tayyorlashni boshladilar. XV asrga qadar pichoqlar faqat shu shaharda yasalgan, shuning uchun butun dunyo ular haqida biladi. Chust ushbu hunarmandlikning beshigi hisoblanib, pichoqni yasash sirlari bir necha asrlar davomida o'zgarmasdan, avloddan-avlodga o'tib kelmoqda. Odatda, ustalar pichoq tig'ini o'tkirlashtirib, uni mukammal qilishga katta e'tibor berishadi. Jarayon ko'p mehnatni talab etadi. Shaklsiz metall bo'lagi jarangdor po'latga aylanganiga qadar usta bir nechta amallarni mahorat bilan bajarilishi lozim bo'ladi. Pichoqning tig'ida har doim Chust shahrini eslatib turuvchi sifat muhri qo'yiladi. Usta puxtalik bilan materialni tanlab, tashqi ko'rinishi loyihasini o'ylab, pichoq tutqichini alohida yondashuv tayyorlaydi. Pichoq tutqichi haqiqiy buqaning shoxidan, fil yoki kiyik suyagidan tayyorlanishi, kumush yoki rangli qimmatbaho toshlar bilan bezatilishi, rasm, turli xil lavhalar va bezaklarga ega bo'lishi mumkin. O'zbekistonda nihoyatda chiroyli va ko'rkam pichoqni "Guldor pichok" deb atashadi.

Pichoq – bu O'zbekistondagi buyumni yo biron narsani kesuvchi moslamaning an'anaviy nomidir. Qo'lda yasalgan yoki alohida ilhom bilan tayyorlangan ajoyib sifatli tig' va dastaga ega pichoqning o'ziga xos xususiyatlari bor. Eng yaxshi pichoqlar O'zbekistonning ikkita qadimiy shaharlari – Chust (Namangan viloyati) va Shaxrixon (Andijon viloyati)da tayyorlanadi. Chust va Shaxrixon pichoqlari afsonaviy hisoblanib, ularning pishiqligi va go'zalligi haqida afsonalar yuradi, pichoqlar nafaqat O'zbekistonda, balki butun dunyoda kolleksionerlar va oshpazlar tomonidan yuqori baholanadi. Chust pichog'ining tarixi miloddan avvalgi VIII asrdan boshlanadi. O'sha olis davrlardayoq hunarmandlar Chustda pichoq va do'ppilar tayyorlashni boshladilar. XV asrga qadar pichoqlar faqat shu shaharda yasalgan, shuning uchun butun dunyo ular haqida biladi. Chust ushbu hunarmandlikning beshigi hisoblanib, pichoqni yasash sirlari bir necha asrlar davomida o'zgarmasdan, avloddan-avlodga o'tib kelmoqda.

Odatda, ustalar pichoq tig'ini o'tkirlashtirib, uni mukammal qilishga katta e'tibor berishadi. Jarayon ko'p mehnatni talab etadi. Shaklsiz metall bo'lagi jarangdor po'latga aylanganiga qadar usta bir nechta amallarni mahorat bilan bajarilishi lozim bo'ladi. Pichoqning tig'ida har doim Chust shahrini eslatib turuvchi sifat muhri qo'yiladi. Usta puxtalik bilan materialni tanlab, tashqi ko'rinishi loyihasini o'ylab, pichoq tutqichini alohida yondashuv tayyorlaydi. Pichoq tutqichi haqiqiy buqaning shoxidan, fil yoki kiyik suyagidan tayyorlanishi, kumush yoki rangli qimmatbaho toshlar bilan bezatilishi, rasm, turli xil lavhalar va bezaklarga ega bo'lishi mumkin. O'zbekistonda nihoyatda chiroyli va ko'rkam pichoqni "Guldor pichok" deb atashadi. Shahrixon pichoqlari ham butun dunyoda tanilgan va yuqori baholanadi. Shaharda pichoq yasash bo'yicha butun oilaviy sulolalar ishlaydi, ularni bu yerda "pichokchi" deb atashadi. Ko'plab ochiq ustaxonalar mavjud bo'lib, ularda har kim o'z ko'zi bilan pichoq yasash jarayonini ko'rishi va o'zi uchun eng mosini tanlashi mumkin. Shu yerdan pichoqlar butun O'zbekiston bo'ylab olib ketiladi va yuqori sifatli mahsulot sifatida sotiladi. Bunday pichoqni vijdonan parvarishlash kerak. Uni g'ilofda saqlash, butunlay quriguncha artish va faqat professionallarga berish lozim, chunki o'zbek xalqi uchun pichoqlar, masalan, uyni himoya qiluvchi tumor, milliy madaniyatning tarkibiy qismi hisoblanadi. Namangan viloyatida vodiyning eng qadimiy shaharlaridan biri bo'lgan va o'zining noyob pichoqlari, shuningdek an'anaviy bosh kiyimi – do'ppilari bilan mashhur Chust shahri joylashgan. Shahar ustalari tomonidan yasalgan pichoqlar haqli ravishda mamlakatda eng

yaxshi degan nomga loyiqdir. Chust O'rta Osiyoning eng qadimiy metallga ishlov beruvchi shaharlaridan biridir. Shaharning qoq markazida so'zangarlar – Chustning

qalbi hisoblangan pichoq yasovchi temirchilar mavzesi bor. Kichkina temirchilik ustaxonalarida azaliy so‘zangarlar qo‘lda o‘zbek pichoqlarini yasaydilar. Pichoqning har biri o‘z maqsadiga ega. Chust pichoqlari nihoyatda o‘tkir va chiroylidir. Ularning tig‘i uzoq vaqt davomida egasiga xizmat qiladi va o‘tkirlikicha qoladi. Shuningdek, shahar o‘zining do‘ppilari bilan ham mashhur. Ular do‘ppining har qanday boshqa turlari bilan uyg‘un tushadi. Bu do‘ppilar noyob naqsh va bezaklarga ega. Ustalar do‘ppilarni qo‘lda tikib, ularga o‘ziga xos jihatlarni qo‘shadilar. O‘zbek pichoqlari orasida Chust pichoqlari kabi mashhuri bo‘lmasa kerak. Chustlik pichoqchi ustalar sulolasining yettinchi avlodi Ubaydullayev Raximjon o‘z kasbining tarixi va pichoq yasashning sirlarini Sputnik muxbiriga hikoya qilib berdi. Usta aytishiga qaraganda Namanganning Bibi ona nomli joyda eramizdan avvalgi sakkizinchi asrdan boshlab pichoqlar yasalgan. 15 asrga qadar Chust pichoq yasashga ixtisoslashgan yagona joy bo‘lgan. Shu sababdan Chust pichoqlari nomi butun dunyoga mashhur bo‘lgan. Bugungi kunda usta Raximjon nafqat o‘z o‘g‘il va nabiralariga, balkim 35 nafar kollej o‘quvchilariga ham pichoqchilikni o‘rgatayotgani va kelajakda ushbu hunarining sirlari yosh avlod qo‘liga o‘tishiga katta umid bildirdi.

ADABIYOTLAR

1. Moziydan sado ilmiy-amaliy, ma'naviy-marifiy jurnal 4.(68).2015 yil soni.
2. San`at jurnal.2/2013 yil soni.
3. San`at O‘zbekiston Badiiy Akademiyasi jurnali 1/2018 yil №78
4. Tamaddun Tariximizni o‘rganamiz 6-son 2023 y
5. Namangan sadosi gazeta 3 soni aprel’.
6. Namangan viloyati me`moray obidalar sirlari. Namangan nashriyoti I.YU. Yusupov. E. YU. Mirzaliev
7. Namangan viloyati ziyoratgoxlari. Namangan shaxri 2015 y. L. Axmadaliyeva.